

Sanja JELISAVAC TROŠIĆ¹

NOVE TENDENCIJE U MEĐUNARODNOJ TRGOVINI²

Apstrakt: Novi trendovi u međunarodnoj trgovini su veoma aktuelna tema koja pruža mogućnosti za širok dijapazon istraživanja. Kretanje ekonomskog razvoja u svetu i kretanje međunarodne trgovine su pitanja koja se stalno iznova nameću i ne gube na svojoj aktuelnosti. U ovom radu posebna pažnja je posvećena pojedinim važnim trendovima u međunarodnoj trgovini, kao što su trgovanje robom i uslugama, trgovina po regionima, trgovina posmatrana po zemljama, trend porasta trgovine zemalja u razvoju i druge. Posebna pažnja je posvećena i pojavama koje imaju, a i u budućnosti se očekuje da će imati još veći uticaj na odvijanje međunarodne trgovine. Tu, pre svega, mislimo na globalne lance vrednosti i praćenje trgovine novododate vrednosti. Takođe, bilo kakva analiza kretanja u međunarodnoj trgovini bila bi nepotpuna bez osvrta na rad Svetske trgovinske organizacije i njene uloge u održavanju međunarodnog trgovinskog režima i olakšavanju tokova međunarodne trgovine.

Ključne reči: STO, međunarodna trgovina, trgovina novododate vrednosti (TiVA), globalni lanci vrednosti, roba, usluge, Doha runda, paket s Balijske zemlje u razvoju, regionalne ekonomske integracije.

---

¹ Dr Sanja Jelisavac-Trošić, naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, e-mail: sanja@diplomacy.bg.ac.rs.

² Rad je deo rezultata istraživanja u okviru naučnog projekta osnovnih istraživanja Instituta za međunarodnu politiku i privredu, Beograd: „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije i međunarodnim integrativnim procesima – spoljopolitički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti”, koje finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, za period od 2011. do 2016, projekat br. 179029.

Globalni trendovi u međunarodnoj trgovini

Roba i usluge

Od industrijske revolucije krajem 18. i početkom 19. veka svet je doživeo nekoliko velikih talasa ekonomskog razvoja. Svaki od talasa bio je praćen s podjednako velikom ekspanzijom međunarodne trgovine i svaki naredni rast bio je veći od prethodnog. Talas ekspanzije međunarodne trgovine u drugoj polovini 19. veka, doprineo je odvajanju industrijalizovane Evrope i Severne Amerike od ostatka sveta. Posle Drugog svetskog rata došao je novi talas koji se odlikovao postepenom posleratnom obnovom slobodne trgovine nakon međuratnog kolapsa. Ovaj talas razvoja je doprineo da privrede Japana i drugih novoindustrijalizovanih zemalja ubrzo uhvate korak s razvijenim zapadom, dok se takođe i sam razvoj zapadnih zemalja ubrzava. Sadašnji, a možda i najobimniji talas, započeo je posle osamdesetih godina XX veka i doneo je pojedinim zemljama, uključujući Kinu i Indiju, proces otvaranja tržišta i sustizanja konkurencije koji traje do današnjih dana.³

Tabela 1: Svetski izvoz robe i komercijalnih usluga, 2005-13.

	Vrednost, mil. USD	godišnja % promena			
		2011	2012	2013	2005-13
	2013				
roba	18816	20	0	2	8
usluge	4645	12	2	6	8
- transport	905	9	1	2	6
- putovanja	1185	12	4	7	7
- ostale usluge	2550	14	2	6	9

Izvor: World Trade Report 2014, Trade and development: recent trends and the role of the WTO, World Trade Organization, 2014, p. 25.

---

³ World Trade Report 2014, Trade and development: recent trends and the role of the WTO, World Trade Organization, 2014, p. 5.

Najveći deo međunarodne trgovine se odnosi na trgovinu robom, dok trgovina uslugama iako se njen udeo povećava, čini znatno manji deo. Ako posmatramo podatke iz 2013. godine, međunarodna trgovina robom je dostigla vrednost više od osamnaest biliona i petstotina milijardi američkih dolara (USD), dok je međunarodna trgovina uslugama bila u vrednosti od skoro pet biliona USD (pogledati tabelu 1). Prema tome, međunarodna trgovina uslugama čini manje od trećine vrednosti međunarodne trgovine robom što pokazuje da je međunarodna trgovina robom zadržala svoj primat u odnosu na međunarodnu trgovinu uslugama i intelektualnom svojinom, bez obzira na trend rasta ova druga dva oblika trgovine.

Posmatrano u dužem vremenskom periodu obim međunarodne trgovine robom se tokom vremena veoma povećao. Ako uporedimo podatke od pre desetak godina, vrednost trgovine robama 2003. godine bila je manja od osam biliona USD. Vrednost trgovine uslugama se takođe značajno povećala u posmatranoj deceniji, 2003. godine je iznosila oko dva biliona USD. Počevši od 2013. godine međunarodna trgovina se oporavila od krize iz 2009. godine i njena vrednost je počela premašivati nivoe pre krize. Stope rasta izvoza su se, nakon snažnog skoka 2010-11. godine, stabilizovale na nižim nivoima nego pre krize. Kada se posmatra međunarodna trgovina robom i uslugama, stope rasta u zemaljama u razvoju imaju tendenciju da budu više od stopa u razvijenim zemaljama.⁴ S druge strane, posmatrano u vrednosti međunarodne trgovine, razvijene zemlje i dalje ostvaruju oko polovine vrednosti trgovine robom i oko dve trećine trgovine uslugama.

Trgovina po regionima

Međunarodna trgovina uslugama globalno posmatrano brže je rasla od trgovine robom, međutim posmatrano po regionima stope rasta se veoma razlikuju. Iako je međunarodna trgovina konačno dostigla nivo koji je imala pre krize, rast je ostvarivan po različitim stopama u zavisnosti od posmatranih regiona. Razvijene zemlje nastavljaju svoju dominaciju u međunarodnoj trgovini uslugama (oko dve trećine ukupne vrednosti) i oko polovine vrednosti trgovine robom. U zemaljama u razvoju naveći doprinos

---

⁴ UNCTAD, Key Statistics and Trends in International Trade 2014, New York and Geneva, 2015, p. 1.

trgovinskim tokovima, posmatrano vrednosno i po stopama rasta, daje region istočne Azije (tabela 2). Doprinos drugih regija svetskoj trgovini je, iako u stalnom usponu, ograničenog dometa, posebno kada se posmatra trgovina uslugama. U poređenju s nivoima pre krize istočnoazijski uvoz i izvoz su se povećali za 40% i više u periodu od 2008. do 2013. godine, dok je trgovina subsaharske Afrike porasla znatno manje, posebno izvoz roba oko 15%, dok je rast izvoza usluga bio 22% u posmatranom periodu. Za isto vreme trgovina u razvijenim zemljama se minimalno povećala. Ovako visoke cifre duguju se najpre oporavku svetske trgovine koji se desio u periodu između 2009. i 2011. godine. Nakon 2011. godine međunarodna trgovina je imala značajno manji rast, u pojedinim segmentima je ostvarivala čak i pad, na primer, ukupan izvoz subsaharske Afrike bio je oko 5% niži u 2013. godini nego u 2011. godini.⁵

Tabela 2: BDP i robna trgovina, od 2011. do 2013.
- godišnja procentualna promena

	BDP			izvoz			uvoz		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Svet	2,8	2,3	2,2	5,5	2,4	2,5	5,3	2,1	1,9
Severna Amerika	2,0	2,8	1,8	6,6	4,4	2,8	4,4	3,1	1,2
- SAD	1,8	2,8	1,9	7,3	3,8	2,6	3,8	2,8	0,8
Južna i Centralna Amerika ^a	4,5	2,7	3,0	6,8	0,7	1,4	13,0	2,3	3,1
Evropa	1,9	-0,1	0,3	5,6	0,8	1,5	3,2	-1,8	-0,5
- EU(28)	1,7	-0,3	0,1	5,8	0,4	1,7	2,8	-1,9	-0,9
CIS	4,9	3,5	2,0	1,6	0,9	0,8	17,3	6,8	-1,3
Afrika	1,1	5,7	3,8	-8,2	6,5	-2,4	5,1	12,9	4,1

⁵ UNCTAD, Key Statistics and Trends in International Trade 2014, New York and Geneva, 2015, p. 3.

	BDP			izvoz			uvoz		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Bliski Istok	5,7	3,4	3,0	7,8	5,2	1,9	4,5	10,5	6,2
Azija	4,1	4,0	4,2	6,4	2,8	4,7	6,6	3,7	4,5
- Kina	7,7	7,7	7,5	8,8	6,2	7,7	8,8	3,6	9,9
- Japan	1,4	1,6	1,5	-0,6	-1,0	-1,9	4,3	3,8	0,5
- Indija	3,2	4,4	5,4	15,0	0,2	7,4	9,7	6,8	-3,0
Novoindustrijalizovane zemlje (4) ^b	4,1	1,8	2,7	7,7	1,4	3,5	2,7	1,4	3,4
Razvijene zemlje	1,5	1,3	1,1	5,2	1,1	1,5	3,4	0,0	-0,3
ZUR i CIS	5,7	4,5	4,4	5,8	3,8	3,6	8,0	5,1	4,7

Izvor: World Trade Report 2014, Trade and development: recent trends and the role of the WTO, World Trade Organization, 2014, p. 23.

^a uključujući Karibe

CIS – Zajednica Nezavisnih Država

^b Hong Kong, Kina, Republika Koreja, Singapur, Tajvan.

Izvoz robe u zemlje u razvoju je poslednjih godina znatno uvećao svoj obim, ali Evropa, pre svega Evropska unija, ostaje i dalje glavna destinacija. Svetski izvoz robe, ukoliko se iz analize isključi znatni reeksport Hong Konga, doživeo je jak rast tokom poslednjih 20 godina, dosegnuvši vrednost od osamnaest hiljada i četiri stotine devedeset i četiri milijarde američkih dolara u 2014. godini, što je skoro četiri puta ostvarena vrednost izvoza iz 1995. godine (pet hiljada i osamnaest milijardi američkih dolara). Vodeća destinacija za izvoz tokom poslednjih 20-tak godina je Evropa, a prate je Azija, koja je u velikoj meri uvećala svoj značaj kao region važan za trgovinu. Podaci za 2014. godinu nam govore da je svetski izvoz robe u Aziju dostigao vrednost od pet hiljada i četiri stotine šezdeset i pet milijardi američkih dolara, što je skoro trećina ukupne svetske trgovine robom. Zemlje u razvoju su povećale svoje učešće u međunarodnoj trgovini tokom poslednjih 20 godina. Udeo izvoza u zemlje u

razvoju se povećao s 26% u 1995. godini na 39% u 2014. godini, dok se izvoz u razvijene zemlje smanjio sa 68% u 1995. godini na 56% u 2014. godini.⁶

Kao jedan od najizraženijih trendova u međunarodnoj trgovini o kome se već godinama raspravlja su najbrže rastuće privrede (posebno Kina, Indija, delovi Azije, Brazil i delovi Južne Amerike). Ove zemlje su u poslednjoj deceniji imale jak uticaj na međunarodnu trgovinu. One su povećale potencijalnu veličinu i vrednost glavnih tokova međunarodne trgovine i u velikoj meri su omogućile nastanak nove generacije inovativnih preduzeća. Ranije su ove zemlje bile samo izvor jeftine radne snage za bogati zapad, a sada su im postale ozbiljna konkurencija na svetskom tržištu. To je jedan od najvećih pomaka snaga u novijoj istoriji međunarodne trgovine.

Trgovina po zemljama

Prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda iz 2014. godine, Kina je pretekla Sjedinjene Američke Države i postala najveća ekonomska sila na svetu. Međunarodni monetarni fond meri bruto domaći proizvod (BDP) u smislu tržišne razmene i u smislu kupovne moći. Na osnovu kupovne moći Kina je pretekla SAD i postala najveća privreda na svetu. Prema podacima za 2014. godinu, Kina čini 16,48% svetskog BDP-a u koji je uračunat paritet kupovne moći (sedamnaest hiljada i šest stotina trideset i dve milijarde dolara), dok je udeo SAD 16,28% (sedamnaest hiljada i četiri stotine šesnaest milijardi dolara). Međutim, po vrednosti BDP-a bez uračunatog pariteta kupovne moći Kina i dalje zaostaje više od šest hiljada i petstotina milijardi dolara iza SAD.⁷ Prema ovom pokazatelju u skoroj budućnosti se ne očekuje da Kina dostigne ili prestigne SAD. Bez obzira na to, ovo je veoma velika i značajna promena u globalnoj ekonomiji, a sudeći prema ozbiljnom i detaljnom planu Kine usmerenom ka izgradnji novog puta svile, kineska privreda neće odustati od osvajanja novih tržišta i proširenja svog trgovinskog uticaja na već postojećim tržištima.

Što se tiče oblasti međunarodne trgovine, Kina je još 2009. godine, s ukupnim izvozom od hiljadu dve stotine milijardi američkih dolara, prestigla Nemačku i zauzela prvo mesto među zemljama s najvećom vrednosti izvoza

---

⁶ International Trade Statistics 2015, World Trade Organization , 2015, p. 24.

⁷ IMF, www.imf.org, 15/04/2015.

na svetu. Nakon ekonomske krize koja je zahvatila čitav svet, Kina je svojim rastućim investicijama i potrošnjom u velikoj meri doprinela uravnoteženju svetske ekonomije. Međutim, potrebno je istaći jednu bitnu karakteristiku kineskog izvoza, a to je da se izvoz iz Kine oslanja pre svega na niske troškove proizvodnje i na potcenjenost kineske valute juana. Potcenjenost juana dovodi do toga da je kineska roba jeftinija u svetu, a to je i glavni uzrok velikog deficita koji SAD ostvaruje u trgovini s Kinom. Što se tiče budućnosti trgovine, može se očekivati da će SAD ostvarivati cikličan trend rasta pa pada, dok Evropsku uniju muči visoka nezaposlenost od 9,7%, kao i Grčka kriza duga. Slaba uvozna tražnja Evropske unije je loše uticala na svetsku trgovinu poslednjih godina (udeo Unije u svetskom uvozu je 32%). Ekonomija Kine će i dalje rasti ali po manjim stopama, što znači i manju uvoznju. Pad cena nafte može imati pozitivan uticaj na trgovinu ako dobiti neto uvoznika prevazilaze gubitke neto izvoznika nafte. Ukoliko monetarna politika Evropske centralne banke bude uspešna, onda će se Evropska unija možda ekonomski oporaviti i to će imati pozitivan uticaj na rast trgovine u svetu.

U 2013. godini Kina je i dalje vodeći izvoznik, dok su SAD vodeći uvoznik robe u svetu (tabela 3). Na listi najvećih izvoznika robe, nakon Kine, slede SAD, Nemačka, Japan i Holandija. Što se tiče najvećih uvoznika robe, posle SAD na drugom mestu je Kina, pa slede Nemačka, Japan i Francuska. U 2014. Kina je vodeći svetski izvoznik, s izvozom robe u vrednosti od ukupno dve hiljade trista četrdeset dve milijarde američkih dolara u godini, sa stopom rasta od 6,1%.⁸ Kako bismo shvatili koliko je to velika vrednost za jednu zemlju, pogledaćemo drugu po redu na skali najuspešnijih svetskih izvoznika robe Sjedinjene Američke Države koje su u istoj godini izvezle samo 69% tog iznosa. Sledeće na listi su Nemačka koja je izvezla oko 64%, Japan 29% i Holandija 28,7% od ukupne vrednosti kineskog izvoza. Kineska privreda je očigledno doživela najveću ekspanziju tokom poslednjih godina, ali ne smemo zaboraviti ni ostale privrede koje su brzo rasle. Međutim, ove „brzo rastuće“ privrede imaju svojih problema, počevši od izražene unutrašnje nejednakosti u dohotku stanovništva, političke nestabilnosti, korupcije, niskog nivoa bruto proizvoda po glavi stanovnika i drugih potencijalnih izvora nestabilnosti, pa se zato njihov rast i napredak još uvek ne smatraju dugoročno stabilnim.

---

⁸ Ministry of commerce People's Republic of China, Brief Statistics on China's Import & Export in December 2014, <http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/BriefStatistics/201501/20150100871755.shtml>, 22/05/2015.

Tabela 3: Robna razmena – vodeći izvoznici i uvoznici, 2013.
(u milijadama USD i procentima)

Rang	Izvoznik	Vrednost	Udeo	God % promena	Rang	Uvoznik	Vrednost	Udeo	God % promena
1	Kina	2209	11,7	8	1	SAD	2329	12,3	0
2	SAD	1580	8,4	2	2	Kina	1950	10,3	7
3	Nemačka	1453	7,7	3	3	Nemačka	1189	6,3	2
4	Japan	715	3,8	-10	4	Japan	833	4,4	-6
5	Holandija	672	3,6	3	5	Francuska	681	3,6	1
6	Francuska	580	3,1	2	6	Velika Britanija	655	3,5	-5
7	Republika Koreja	560	3,0	2	7	Hong Kong, Kina	622	3,3	12
8	Velika Britanija	542	2,9	15	- zadržani uvoz		141	0,7	4
9	Hong Kong, Kina	536	2,8	9	8	Holandija	590	3,1	0
- domaći izvoz		20	0,1	-11	9	Republika Koreja	516	2,7	-1
- reeksport		516	2,7	10	10	Italija	477	2,5	2
10	Ruska Federacija	523	2,8	-1	11	Kanada	474	2,5	0
11	Italija	518	2,8	3	12	Indija	466	2,5	-5
12	Belgija	469	2,5	5	13	Belgija	451	2,4	3
13	Kanada	458	2,4	1	14	Meksiko	391	2,1	3
14	Singapur	410	2,2	0	15	Singapur	373	2,0	-2
- domaći izvoz		219	1,2	-4	- zadržani uvoz		182	1,0	-9
- reeksport		191	1,0	6					
15	Meksiko	380	2,0	3					

Izvor: World Trade Report 2014, Trade and development: recent trends and the role of the WTO, World Trade Organization, 2014, p. 34.

Kina je postala važan učesnik svetske privrede, a reforme sprovedene 1978. god. omogućile su Kini da postane najbrže rastuća ekonomija na kraju XX veka s impozantnim stopama rasta, u proseku oko 10%. Sjedinjene Američke Države i Evropska unija već više decenija kontrolišu finansije u svetu i kontrolišu oko 70 odsto globalne trgovine. Celokupni promet zlata i nafte obračunava se u američkoj valuti. U drugoj deceniji XXI veka to počinje da se menja. Osim toga, Kina će nastaviti da traga za načinima da u narednim godinama prikaže svoju ekonomsku snagu. Prekogranična trgovina u juanima dostigla je 2014. godine četiri biliona i šest stotina trideset milijardi (približno sedamsto četrdeset šest milijardi američkih dolara), uz povećanje od 57,5 % u odnosu na 2012. godinu ovaj iznos predstavlja 2,5 % ukupne svetske trgovine. Do kraja 2013. godine strane direktne investicije plasirane u juanima dostigle su pet stotina trideset tri milijarde juana, uz povećanje od 1,9 puta u odnosu na isto razdoblje 2012. godine.⁹

Iz iznetih analiza i podataka možemo zaključiti da se svet poslednjih godina umnogome promenio i to ne samo ekonomski, već i politički, vojno itd. Ipak i pored impresivnog rasta Kine u mnogim oblastima ekonomskog razvoja i velikog uspeha u tome da je postala svetska ekonomija broj jedan, i dalje postoji ogromna razlika kada posmatramo dohodak po glavi stanovnika između tzv. bogatog zapada na čelu sa SAD i rastućih privreda. S druge strane, u budućnosti može se i dalje očekivati da Kina, Indija, Brazil, Južna Afrika i druge budu glavni pokretači globalne privrede.

Porast značaja zemalja u razvoju

Svetska trgovinska organizacija je u svom najnovijem izveštaju o trgovini izdvojila četiri globalna trenda koji su karakteristični za poslednju deceniju, a to su:

- porast značaja zemalja u razvoju u svetskoj privredi,
- porast globalnih lanaca vrednosti,
- povećanje cena robe i rast značaja robnog izvoz i
- rast globalne prirode makroekonomskih šokova.¹⁰

---

⁹ Petrović Pero, Kostić Duško: Uticaj Svetske ekonomske krize na globalni valutni rat, *Međunarodni problemi* br. 4, Vol. LXVII, 2015, str. 397.

¹⁰ World Trade Report 2014, Trade and development: recent trends and the role of the WTO, World Trade Organization, 2014, p. 5.

Jedna od najupečatljivijih karakteristika svetske privrede poslednjih godina je sve veća uloga i značaj koji imaju zemlje u razvoju. Poslednje decenije mnoge zemlje su zabeležile impresivan rast i učinile krupne korake ka smanjenju siromaštva. Pojedine zemlje su postale vodeći proizvođači i izvoznici robe, poljoprivrednih proizvoda i komercijalnih usluga u nekim slučajevima, zasenjujući industrijalizovane zemlje. To se posebno odnosi na velike zemlje u razvoju koje su preuzele značajne uloge na međunarodnoj sceni, posebno u međunarodnom forumu kao što je G-20. Veće stope rasta pojedinih zemalja u razvoju u odnosu na razvijene zemlje dovele su do smanjivanja razlike u prihodima po glavi stanovnika u poslednjih nekoliko decenija. Međutim, zemlje u razvoju su i dalje znatno siromašnije nego razvijene zemlje i milioni stanovnika žive u siromaštvu, čak i u zemljama s najdinamičnijim razvojem.

Rast BDP se kretao uporedo s integracijom u svetsku ekonomiju. Udeo zemalja u razvoju u svetskoj proizvodnji povećao se s 23% na 40% u periodu između 2000. i 2012. godine. Udeo ovih zemalja u svetskoj trgovini je takođe porastao s 33% na 48% u istom posmatranom periodu. Zemlje u razvoju, članice foruma G-20, smanjile su svoje primenjene carinske stope za više od 5% i obavezale se da vežu carinske stope za preko 80% tarifnih stavova i snizile vezane carinske stope za oko 10% u poslednjoj deceniji. Međutim, uprkos ukupnom značajnom napretku zemalja u razvoju, mnoge od njih su i dalje siromašne, a čak i zemlje s najdinamičnijim razvojem i dalje imaju veliki broj stanovnika koji žive ispod granice siromaštva. Da li je uspeh u ekonomskom razvoju poslednjih godina i u budućnosti održiv nije izvesno, s obzirom da se zemlje u razvoju nisu u potpunosti osamostalile od razvijenih zemalja čije se privrede i dalje oporavljaju od finansijske krize i globalne recesije 2008-9. godine.¹¹

Na polju međunarodne trgovine pojedine zemlje su napredovale kao novi globalni igrači, došlo je do porasta cena sirovina i do rasta ekonomske međuzavisnosti zemalja. U nekim zemljama u razvoju za njihov brži ekonomski rast zaslužan je, pre svega, rast trgovine. Na ovaj način se potvrđuje stav da zemlje imaju koristi od globalne ekonomske integracije.

Značaj razvijenih zemalja kao dobavljača na međunarodnim tržištima, relativno posmatrano, ima trend opadanja. Ipak one čine oko polovine

---

¹¹ World Trade Report 2014, Trade and development: recent trends and the role of the WTO, World Trade Organization, 2014, pp. 53-4.

vrednosti izvoza robe i oko dve trećine izvoza usluga na svetskom tržištu. U 2013. godini uvoz robe razvijenih zemalja dostigao je oko deset biliona USD, dok je uvoz usluga došao do dva biliona i pet stotina milijardi USD. Slične veličine su bile i na strani ukupnog izvoza. Što se tiče zemalja u razvoju ogroman deo njihove trgovine odnosi se na istočnu Aziju. U 2013. godini vrednost trgovine Istočne Azije bila je blizu četiri biliona i pet stotina milijardi USD u robi, a oko osamstotina milijardi USD u uslugama. Zemlje u razvoju su u drugim regionima, posebno regionima Južne Azije i Podсахarske Afrike, ostvarivale mnogo manji obim trgovine. Ipak, tokom protekle decenije, povećanje izvoza i uvoza ovih krajeva je registrovano kao tendencija koja će se verovatno nastaviti i ubuduće, mada se mora uzeti u obzir da su ove zemlje imale mnogo niže početne tačke.¹²

Trgovina novododate vrednosti

Međunarodna trgovina od svoga nastanka do danas stalno povećava svoj obim, ali prolazi kroz promene i u strukturi. U početku su dominirali primarni proizvodi, odnosno sirovine, koje su zemlje uvezile radi potrošnje ili dalje prerade. Kako je došlo do jačanja industrijske, tj. serijske proizvodnje i smanjivanja jediničnih troškova, a samim time i pojeftinjenja finalnih proizvoda, industrijski proizvodi vremenom preuzimaju primat u međunarodnoj trgovini. Tome je doprinela i liberalizacija režima međunarodne trgovine industrijskih proizvoda koja je ostvarena funkcionisanjem Opšteg sporazuma o carinama i trgovini. U međuvremenu u međunarodnoj trgovini raste učešće usluga i intelektualne svojine, ali još uvek nedovoljno da ugrozi primat međunarodne trgovine industrijskim proizvodima.

Kako se menjala struktura međunarodne trgovine, tako su se menjali i načini proizvodnje. Ranije su se, kao što smo napomenuli, inostranstvu prodavali najviše primarni proizvodi, tj. sirovine, a kasnije gotovi finalni industrijski proizvodi. Danas, s porastom mobilnosti faktora proizvodnje kapitala i rada, posmatrano kroz kretanje privatnog kapitala (najpre putem stranih direktnih investicija) i migracije radne snage, dolazi do porasta

---

¹² UNCTAD, Key Statistics and Trends in International Trade 2014, New York and Geneva, 2015, p. 2.

međunarodne trgovine poluproizvodima. Do ove pojave je došlo, pre svega, zato što privatni kapital pokreću transnacionalne kompanije. Ove kompanije otvaraju filijale u drugim zemljama, ulažući kapital tamo gde su sirovine najjeftinije. Kada ta filijala od sirovine napravi poluproizvod, ona ga šalje na doradu u druge filijale iste kompanije. Ova pojava je poznata kao intra-firmska trgovina, što znači da su kompanije vertikalno organizovane i putem vertikalne specijalizacije svojih filijala, koje se nalaze u različitim zemljama sveta, od sirovine, preko poluproizvoda dolaze do finalnog proizvoda koji onda prodaju. Na ovaj način se formiraju globalni proizvodni lanci. Ova segmentacija proizvodnje počela se primenjivati i u oblasti usluga, tako da je ta pojava dobila naziv globalni lanci vrednosti (*global value chains*). Kod globalnih lanaca vrednosti pojedine faze procesa proizvodnje i vršenja usluga se nalaze u različitim zemljama.

Roba i usluge koje kupujemo sačinjena je od inputa iz raznih zemalja širom sveta. Međutim, tokovi roba i usluga u okviru ovih globalnih proizvodnih lanaca ne pokazuju se uvek u konvencionalnim načinima merenja međunarodne trgovine.¹³ Rast ovog novog vida trgovine doveo je do potrebe da se statistički obradi svaka od novododatih vrednosti u svim fazama poluproizvoda do finalnog proizvoda. U saradnji Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj i Svetske trgovinske organizacije stvorena je metoda praćenja međunarodne trgovine prema konceptu novododate vrednosti (*trade in value-added, TiVA*). Ova trgovina novododate vrednosti ne obračunava izvoz prema celokupnoj njegovoj vrednosti, nego samo prema vrednosti koja je u zemlji izvoznici dodata na uvezenu sirovinu ili poluproizvod.

Globalni lanci vrednosti

Segmentacija, odnosno fragmentacija globalne proizvodnje, tj. nastanak globalnih proizvodnih lanaca nije najnoviji fenomen u svetskoj privredi i trgovini. Međutim, tokom vremena njegov značaj raste i postaje sve rasprostranjeniji trend u svetu. Ovaj trend se javlja i opstaje kao rezultat neprestanih tehnoloških inovacija, pre svega u transportu i komunikaciji. Ove tehnološke inovacije su doprinele snižavanju troškova i omogućile zemljama

---

¹³ OECD, <http://www.oecd.org/sti/ind/global-value-chains.htm>, 15/04/2015.

da se specijalizuju u proizvodnji specifičnih komponenti ili obavljanju specifičnih zadataka, a ne celih gotovih proizvoda. Priroda, obuhvatnost i obim globalnih lanaca vrednosti drastično su se promenili tokom poslednje dve decenije. Na ovaj način se i zemlje u razvoju mogu lakše intergisati u svetsku privredu, ali naravno ne po automatizmu već upotrebom nove tehnologije i snižavanjem troškova proizvodnje.¹⁴

Ranije su preduzeća imala običaj i naviku da proizvode robu u jednoj matičnoj zemlji. Tokom vremena to se promenilo i danas jedan gotov proizvod često nastaje iz komponenata proizvedenih i sastavljenih u više različitih zemalja. Putem globalnih lanaca vrednosti zemlje ne trguju samo proizvodima, one trguju znanjem (*know-how*) kroz proces dodavanja vrednosti proizvodu. Kvalitetan uvoz roba i usluga je ostvaren kada se tim proizvodima doda nova vrednost i oni se izvezu drugoj zemlji ili zemljama kao poluproizvod ili gotov proizvod. Na ovaj način preduzeće učestvuje u globalnim lancima vrednosti i ostvaruje svoj profit.

Globalni lanci vrednosti u sebi sadrže dobavljače ključnih komponenti za pojedine faze obrade, uloženo znanje (*know-how*) i najčešće više ofšor (*offshore*) lokacija. Ipak ključna stavka koja globalne lance vrednosti čini prepoznatljivim je međunarodni intra-firmski protok znanja. Pojedine zemlje u razvoju su takođe prihvatile ovaj trend, ali se i dalje suočavaju s izazovima u usklađivanju svojih nacionalnih strategija razvoja s globalnim lancima vrednosti. Većina zemalja u razvoju ove lance vidi kao pojačavanje podele rada na bogati sever i siromašni jug, s dobrim poslovima koncentrisanim u razvijenim i lošim poslovima u nerazvijenim zemljama. Međutim, čak i najveći kritičari priznaju da je ovaj trend značajno doprineo uspesima zemalja kao što su Kina i Indija. Ove dve zemlje su najveći praktični primeri kako veliki podsticaj konkurentnosti dolazi od kombinacije konkurentnih troškova proizvodnje s visokom tehnologijom. Osmišljavanje odgovarajuće strategije može doprineti da zemlje u razvoju iskoriste svoje učešće u globalnim lancima vrednosti na najbolji način. Radi se, između ostalog, o osmišljavanju trgovinske politike, olakšavanju trgovine i transporta, regulisanju investicija i poslovnih usluga, politike oporezivanja, inovacija i industrijskog razvoja, kao i usklađivanju s međunarodnim standardima. Prema tome, veliki posao se

---

¹⁴ World Trade Report 2014, Trade and development: recent trends and the role of the WTO, World Trade Organization, 2014, p. 78.

nalazi u rukama vlada zemalja koje su zainteresovane da se njihova privreda i preduzeća više uključuju u globalne proizvodne lance.

Međunarodna proizvodnja, investicije i trgovina se sve više organizuju u okvirima globalnih lanaca vrednosti, gde se u različitim zemljama obavljaju različite faze proizvodnje. Proces globalizacije je motivisao preduzeća da restrukturiraju svoje poslovanje. Radi optimizacije proizvodnih procesa firme organizuje se niz aktivnosti izvan svoje nacionalne privrede i različite faze se rade na različitim lokacijama. Svedoci smo da je u proteklim decenijama osnažio trend međunarodne disperzije lanaca vrednosti i da on, osim proizvodnje, obuhvata i distribuciju, dizajn, marketing itd. Ova pojava menja naše poglede na ekonomsku globalizaciju i na državne politike koje se sprovode sa ciljem razvoja privrede.¹⁵

Metoda praćenja međunarodne trgovine po konceptu novododate vrednosti (TiVA), koju su zajednički razvile OECD i STO, sada obuhvata 61 zemlju i 34 sektora u svojoj bazi podataka. Ova nova trgovinska statistika pokazuje da su globalni lanci vrednosti preuzeli primat u međunarodnoj trgovini, jer sada 75% ukupnih globalnih trgovinskih tokova čine promet poluproizvoda i kapitalnih dobara i usluga. Takođe, ovi novi podaci nam govore da je uticaj trgovine uslugama mnogo veći nego što se prethodno mislilo. Više od polovine ukupne trgovine se sastoji od usluga s novododatom vrednošću u zemljama OECD-a, a 42% u Kini. Ovi podaci jačaju ranije zaključke da nametanje protekcionističkih mera na uvoz šteti i domaćim preduzećima, uzrokujući rast troškova proizvodnje i donoseći štetu konkurentnosti izvoznih preduzeća.¹⁶

Međutim, nisu sve zemlje niti sva preduzeća uspešna u uključivanju u globalne lance vrednosti. Najmanje razvijene zemlje su u poslednje dve decenije povećale svoje učešće, ali i dalje je ono malo. Zastupljenost najmanje razvijenih zemalja je samo oko 11% od ukupnog svetskog bruto izvoza u 2011. godini, u 1995. godini je bila 6%. Mala i srednja preduzeća iz najmanje razvijenih zemalja imaju tendenciju da budu koncentrisana u sektoru

---

¹⁵ Global Value Chains, <http://www.oecd.org/sti/ind/global-value-chains.htm>, 10/02/2015.

¹⁶ Istanbul G20 Trade Ministers Meeting: Presentation of the OECD-WBG inclusive global value chains report, <http://www.oecd.org/development/istanbul-g20-trade-ministers-meeting-presentation-of-the-oecd-wbg-inclusive-global-value-chains-report.htm>, 11/10/2015.

poljoprivrede ili ostaju u sivoj ekonomiji. S druge strane, kada posmatramo na mikro nivou, primećuje se tendencija da mala i srednja preduzeća, iako predstavljaju ogromnu većinu preduzeća u svim zemljama sveta, obično doprinose manje od polovine izvoza zemalja domicila. Najčešće kada malo ili srednje preduzeće uzme učešće u globalnim lancima vrednosti to je indirektno učešće, odnosno preduzeće nije direktni izvoznik već samo snabdeva preduzeća koja direktno izvoze. Primer su nam podaci iz TiVA baze za 2009. godinu gde mala i srednja preduzeća u Sjedinjenim Američkim Državama čine oko jedne trećine direktnog američkog izvoza, a zato što u isto vreme prodaju i većim firmama koje izvoze - i time su angažovani u indirektnom izvozu - ona zapravo čine blizu polovine američke dodate vrednosti kroz izvoz. Na taj način mala i srednja preduzeća podržavaju oko dva miliona radnih mesta.¹⁷ Ovi podaci nam daju novu sliku međunarodne trgovine i TiVA baza sa svakom novom godinom pružace neophodne podatke za analizu novih trendova u međunarodnoj trgovini.

Svetska trgovinska organizacija

Kako se svetski ekonomski razvoj širio, produbljivao i ubrzavao, međunarodni ekonomski sistem je morao da se prilagođava ovim promenama. Sredinom 19. veka ekonomski odnosi između država Evrope bili su regulisani bilateralnim sporazumima i međunarodnim zlatnim standardom. Velika Britanija je tada bila vodeća ekonomska sila. Posle 1945. godine, prvi put su ekonomski odnosi regulisani multilateralnim sistemom pravila, koji su bili uspostavljeni Opštim sporazumom o carinama i trgovini (GATT) i Breton Vuds (Bretton Woods) institucijama, Međunarodnim monetarnim fondom i Svetskom bankom. Ove iste institucije proširile su svoje delatnosti i danas prate i podupiru najnoviju fazu globalnog ekonomskog razvoja.¹⁸

---

¹⁷ Istanbul G20 Trade Ministers Meeting: Presentation of the OECD-WBG inclusive global value chains report, <http://www.oecd.org/development/istanbul-g20-trade-ministers-meeting-presentation-of-the-oecd-wbg-inclusive-global-value-chains-report.htm>, 11/10/2015.

¹⁸ World Trade Report 2014, Trade and development: recent trends and the role of the WTO, World Trade Organization, 2014, p. 5.

Svetska trgovinska organizacija (STO) je nastala na Urugvajskoj rundi pregovora, koja se vodila u okviru Opšteg sporazuma o carinama i trgovini. Ona je rezultat višedecenijskih međunarodnih pregovora s ciljem sniženja carina, odnosno liberalizacije međunarodne trgovine.¹⁹ Od nastanka (1995. godine), STO je formirala prosperitetni međunarodni trgovinski sistem, zahvaljujući kome je postignut nezapamćeni globalni ekonomski rast. Osnovni principi na kojima se temelji multilateralni trgovinski sistem pod okriljem STO su princip liberalizacije međunarodne trgovine, princip najpovlašćenije nacije, princip nacionalnog tretmana, princip nediskriminacije i slobode tranzita, princip posebnog tretmana zemalja u razvoju, princip univerzalnosti i drugi.²⁰ Od mnoštva proklamovanih principa i ciljeva STO dostignut je deo, ali većina je i dalje nedostižna, a mnogo je i negativnih posledica koje, pre svega, stanovništvo zemalja u razvoju i tranzicionih zemalja, primenom njenih trgovinskih politika, oseća. S druge strane, brojni stručnjaci iz oblasti međunarodnih ekonomskih odnosa navode kao najveću prednost članstva u STO mogućnost da svaka država članica pokrene spor unutar te organizacije, da dobije mogućnost da bude saslušana i da učestvuje u donošenju objektivne presude. Ovim sistemom, odnosno Mehanizmom za rešavanje sporova između članica, na multilateralnom nivou i po unapred predviđenim pravilima, sprečavaju se mnogobrojni nesporazumi i zastoji u međunarodnoj trgovini.²¹

Na Devetoj ministarskoj konferenciji STO, koja je održana na Baliu (Indonezija), decembra 2013. godine, ministri trgovine su usvojili Ministarsku deklaraciju i ministarske odluke, takozvani paket s Balijsa, odnosno niz odluka

---

¹⁹ Sanja Jelisavac –Trošić: „Srbija na putu ka članstvu u Svetskoj trgovinskoj organizaciji“, str. 213-221, u Zborniku „Srbija u savremenom evropskom i regionalnom okruženju“, ur. Dragan Đukanović, Aleksandar Jazić, Miloš Jončić, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Hanns Seidel stiftung, 2015, str. 213.

²⁰ Mladen Perić, Radenko Marić: Posledice globalnih trgovinskih i finansijskih disbalansa u savremenoj ekonomiji, *Ekonomski signali: poslovni magazin*, 2014, vol. 9, br. 2, str. 145. Navedeno prema Krugman, P.R., Obstfeld, M.: Međunarodna ekonomija, Data status, 2009, Beograd.

²¹ Sanja Jelisavac-Trošić, Stevan Rapačić: „Stanje i perspektive pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji“, *Međunarodni problemi*, br.1/2015 Vol. LXVII, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015, str. 130.

²² World Trade Organization, Ninth WTO Ministerial Conference, Internet, <https://mc9.wto.org/>, 27/12/2013.

u svrhu racionalizacije trgovine, dozvoljavajući zemljama u razvoju više opcija za obezbeđivanje stabilnosti u snabdevanju hranom, podsticanja trgovine najmanje razvijenih zemalja i pomoći razvoju uopšte.²² Nakon dugih 12 godina pregovora u okvirima Doha runde konačno je postignut sporazum na nivou Svetske trgovinske organizacije o smanjenju trgovinskih barijera u svetu.

Do paketa s Balijsa došlo se konsenzusom 159 zemalja članica STO. On je odmah u ocenama političara i medija dobio epitet istorijskog sporazuma, jer predstavlja prvi trgovinski sporazum koji je postignut od osnivanja STO 1995. godine. Na određen način ovaj sporazum predstavlja poslednju šansu za oživljavanje trgovinskih pregovora u okvirima Svetske trgovinske organizacije i Doha runde. Sporazum o globalnoj trgovini trebalo bi da vrati poverenje i ugled Svetskoj trgovinskoj organizaciji na multilateralnom planu.²³

Novi Sporazum o trgovinskim olakšicama sadrži odredbe za ubrzanje kretanja, puštanja i carinjenja roba, uključujući i robu u tranzitu. On takođe utvrđuje i mere za efikasnu saradnju između carinskih i drugih nadležnih organa na olakšavanju trgovine i o pitanjima carinske usaglašenosti. Takođe sadrži i odredbe za tehničku pomoć i izgradnju kapaciteta u ovoj oblasti.²⁴ Složene procedure na granici povećavaju troškove prevoza i ugrožavaju međunarodnu trgovinu, a potencijalno i strana ulaganja, otvaranje novih radnih mesta, ukupan ekonomski rast itd.²⁵ Sporazum o trgovinskim olakšicama sastavljen je tako da bude lakše usvojen u situaciji kada su razvijene zemlje i zemlje u razvoju u sukobu oko osetljivih tema kao što su carine na poljoprivredne proizvode. Olakšavanje protoka robe preko granica će, prema mišljenju članica Svetske trgovinske organizacije, podstaći međunarodnu trgovinu.

Trenutno najveći izazov za Svetsku trgovinsku organizaciju predstavljaju regionalni sporazumi koji se formiraju između razvijenih zemalja, pre svega SAD-a, Evropske unije i Japana. Regionalni sporazumi su manje poželjni od

---

²³ Sanja Jelisavac-Trošić, *Pregovori u okviru GATT i STO*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015, str. 223.

²⁴ World Trade Organization, Trade facilitation, http://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm, 30/12/2013.

²⁵ Sanja Jelisavac-Trošić: „Ekonomska dimenzija OEBS-a i olakšavanje trgovine i transporta“, međunarodni tematski zbornik „Četrdeset godina od potpisivanja Helsinškog završnog akta“, (40 years since the signing of the Helsinki final act), urednice Mina Zirojević, Vesna Ćorić, Beograd, Institut za uporedno pravo, 2015, str. 159.

međunarodnih sporazuma pod okriljem STO, jer će oni izmestiti trgovinu u zemlje članice ovih regionalnih sporazuma, a onda će zemlje u razvoju da ostanu bez mogućnosti ostvarivanja tih trgovinskih tokova.²⁶ Kritičari regionalnih trgovinskih sporazuma tvrde da su to preklapanja u trgovinskim režimima i da je zbog njih međunarodna trgovina složenija. Ujedno oni podrivaju princip nediskriminacije Svetske trgovinske organizacije. Pojedini autori posmatraju Svetsku trgovinsku organizaciju instrumentom koji omogućava transnacionalnim kompanijama i međunarodnom kapitalu, nesmetanu vladavinu svetom, a da se pod proklamovanim ciljem slobodne trgovine upravo pomoću STO potčinjavaju zemlje u razvoju interesima međunarodnih investitora.²⁷

Međutim, pristalice regionalnih trgovinskih sporazuma tvrde da oni mogu da postave temelje za buduća multilateralna trgovinska pravila.²⁸ S druge strane, regionalni sporazumi će pre nego multilateralni doneti pozitivne rezultate, tako da, s obzirom na još duboku podeljenost zemalja članica STO, zbog koje i Doha runda pregovora ima neizvestan kraj, ove velike regionalne integracije su možda i najbolji način da se oživi svetska trgovina u najkraćem roku. Regionalni sporazumi obično nisu otvoreni za sve zemlje koje bi želele da im se pridruže. S druge strane, ni razvijene zemlje ne bi trebalo da se zatvore u klub bogatih i da odustanu od STO. Iznenađni uspeh Balija pokazuje da multilateralizam još uvek ima potencijala da poveća globalni prosperitet.²⁹

---

²⁶ Sanja Jelisavac-Trošić, *Pregovori u okviru GATT i STO*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015, str. 224-5.

²⁷ Mladen Perić, Radenko Marić: Posledice globalnih trgovinskih i finansijskih disbalansa u savremenoj ekonomiji, *Ekonomski signali: poslovni magazin*, 2014, vol. 9, br. 2, str. 145. Navedeno prema Smith, P.B., Max-Neef, M.: *Economics Unmasked: From power and greed to compassion and the common good*. Green Books, 2011, Cambridge.

²⁸ Sanja Jelisavac-Trošić: "Free-Trade Agreement Negotiations: Trans-Pacific Partnership and Transatlantic Trade and Investment Partnership", in „Major International Issues in the 21st Century from a Perspective of Japan and Europe“, edited by Taro Tsukimura, Ivona Lađevac, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, Global Resource Management, Doshisha University, Japan, 2015, p. 146.

²⁹ Financial Times, „Bali breathes life into global trade: Rich countries should not give up on multilateralism“, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/69a7c63e-5e83-11e3-a44c-00144feabdc0.html#axzz373k9QczY>, 26/12/2013.

Sam sistem multilateralnih trgovinskih pregovora u okviru Svetske trgovinske organizacije moraće da nastavi svoje prilagođavanje globalnim tokovima trgovine. S uspešnim prilagođavanjem novim trendovima na globalnom tržištu moći će se ostvariti pun razvoj svih članica STO i njihovih privrednih sistema. Postojeća pravila u okviru sistema Svetske trgovinske organizacije, izuzeci od pravila, tehnička pomoć i celokupna institucionalna struktura STO moraju se prilagoditi novim trendovima u domenu međunarodne trgovine i svetske ekonomije uopšte, da bi ova organizacija nastavila sa svojim smislenim, produktivnim i korisnim funkcionisanjem i da bi ostala jedini faktor na međunarodnom nivou u okviru čije strukture se donose odluke o režimu međunarodne trgovine.

Zaključak

Karakteristika međunarodne trgovine poslednjih godina je proces oporavka od globalne ekonomske krize 2008. godine. Posle pada i negativnih stopa, međunarodna trgovina se oporavlja, relativno sporije nego što je očekivano, ali ipak u pozitivnom smeru. Kriza je ukazala na neke strukturalne probleme i, kao odgovor na nju, došlo je u određenoj meri do uvođenja protekcionističkih mera, koje se kose s politikom STO ka liberalizaciji, ali još više je izražen trend stvaranja novih regionalnih trgovinskih sporazuma i saveza. Što se tiče strukture odnosa nastavljen je rast zemalja u razvoju i njihovog učešća u međunarodnoj trgovini, posebno regiona istočne Azije. Vrednosno gledano, raste udeo zemalja u razvoju u ukupnoj svetskoj trgovini, ali i dalje razvijene zemlje ostvaruju oko polovine vrednosti trgovine robom i oko dve trećine trgovine uslugama, što pokazuje da su zadržale, mada u manjoj meri, svoj primat. Analizirajući odnos u vrednosti trgovine robom i trgovine uslugama i intelektualnom svojinom, trgovina robom i dalje zadržava primat u odnosu na ostale, bez obzira na njihove trendove rasta i povećanja udela u ukupnoj trgovini.

Kada posmatramo ukupan značajni napredak zemalja u razvoju, posebno se ističe Kina, koja je postala najveća ekonomska sila na svetu. Ovo je veoma velika i značajna promena u svetskoj privredi, a u budućnosti se očekuje dalje rast kineske privrede, verovatno po manjim stopama rasta nego do sada, ali ipak ona je postala ozbiljna konkurencija tzv. razvijenom zapadu. Pored ovih pozitivnih tokova, kod najbrže rastućih privreda, Kine, Indije, Brazila i ostalih delova Azije i Južne Amerike treba obratiti pažnju na činjenicu da su mnoge

od njih i dalje siromašne i da imaju nizak dohodak po glavi stanovnika. Velika je dilema da li je uspeh poslednjih godina u ekonomskom razvoju održiv i u budućnosti.

Tokom vremena menjala se struktura međunarodne trgovine, pa je s porastom mobilnosti faktora proizvodnje kapitala i rada, došlo do porasta međunarodne trgovine poluproizvodima. Kako su u trgovini danas dominantne transnacionalne kompanije, one svoj kapital ulažu tamo gde su sirovine najjeftinije, tako da danas jedan gotov proizvod često nastaje iz komponenata proizvedenih i sastavljenih u više različitih zemalja. Došlo je do pojave globalnih lanaca vrednosti. Rast ovog novog vida trgovine doveo je do potrebe da se statistički obradi svaka od novododatih vrednosti u svim fazama, od poluproizvoda do finalnog proizvoda. Stvorena je metoda praćenja međunarodne trgovine po konceptu novododate vrednosti. Ova nova trgovinska statistika pokazuje da su globalni lanci vrednosti preuzeli primat u međunarodnoj trgovini, jer sada 75% ukupnih globalnih trgovinskih tokova čine promet poluproizvoda i kapitalnih dobara i usluga. Takođe, praćenje međunarodne trgovine po konceptu novododate vrednosti nam govori da je uticaj trgovine uslugama mnogo veći nego što se prethodno mislilo. Trend globalnih lanaca vrednosti značajno je doprineo i uspesima zemalja kao što su Kina i Indija.

Posmatrajući sve ove pojave i trendove u međunarodnoj trgovini, možemo zaključiti da se postojeća pravila u okviru sistema Svetske trgovinske organizacije moraju prilagoditi novim trendovima u domenu međunarodne trgovine i svetske privrede uopšte, ukoliko ova organizacija želi da održi svoju funkciju na međunarodnom planu u regulisanju pravila međunarodne trgovine, onakvu kakva je zamišljena njenim osnivanjem.

Literatura

Financial Times, „Bali breathes life into global trade: Rich countries should not give up on multilateralism“, Internet, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/69a7c63e-5e83-11e3-a44c-00144feabdc0.html#axzz373k9QczY>, 26/12/2013.

Global Value Chains, <http://www.oecd.org/sti/ind/global-value-chains.htm>, 10/02/2015.

IMF, www.imf.org, 15/04/2015.

International Trade Statistics 2015, World Trade Organization, 2015.

- Istanbul G20 Trade Ministers Meeting: Presentation of the OECD-WBG inclusive global value chains report, <http://www.oecd.org/development/istanbul-g20-trade-ministers-meeting-presentation-of-the-oecd-wbg-inclusive-global-value-chains-report.htm>, 11/10/2015.
- Krugman, P.R., Obstfeld, M.: *Međunarodna ekonomija*, Data status, 2009, Beograd
- Ministry of commerce People's Republic of China, Brief Statistics on China's Import & Export in December 2014, <http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/BriefStatistics/201501/20150100871755.shtml>, 22/05/2015.
- Mladen Perić, Radenko Marić: Posledice globalnih trgovinskih i finansijskih disbalansa u savremenoj ekonomiji, *Ekonomski signali: poslovni magazin*, 2014, vol. 9, br. 2
- OECD, <http://www.oecd.org/sti/ind/global-value-chains.htm>, 15/04/2015.
- Petrović Pero, Kostić Duško: Uticaj Svetske ekonomske krize na globalni valutni rat, *Međunarodni problemi* br. 4, Vol. LXVII, 2015
- Sanja Jelisavac- Trošić: „Ekonomska dimenzija OEBS-a i olakšavanje trgovine i transporta“, međunarodni tematski zbornik „Četrdeset godina od potpisivanja Helsinškog završnog akta“, 40 years since the signing of the Helsinki final act, urednice Mina Zirojević, Vesna Ćorić, Beograd, Institut za uporedno pravo, 2015.
- Sanja Jelisavac-Trošić: “Free-Trade Agreement Negotiations: Trans-Pacific Partnership and Transatlantic Trade and Investment Partnership“, in „Major International Issues in the 21st Century from a Perspective of Japan and Europe“, edited by Taro Tsukimura, Ivona Lađevac, Intitute of International Politics and Economics, Belgrade, Global Resource Management, Doshisha University, Japan, 2015.
- Sanja Jelisavac-Trošić: „Srbija na putu ka članstvu u Svetskoj trgovinskoj organizaciji“, str. 213-221, u Zborniku „Srbija u savremenom evropskom i regionalnom okruženju“, ur. Dragan Đukanović, Aleksandar Jazić, Miloš Jončić, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Hanns Seidel Stiftung, 2015.
- Sanja Jelisavac-Trošić, *Pregovori u okviru GATT i STO*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015.
- Sanja Jelisavac-Trošić, Stevan Rapačić: „Stanje i perspektive pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji“, str. 128-147, *Međunarodni problemi*,

br.1/2015 Vol. LXVII, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015.

Smith, P.B., Max-Neef, M.: Economics Unmasked: From power and greed to compassion and the common good. Green Books, 2011, Cambridge.

UNCTAD, Key Statistics and Trends in International Trade 2014, New York and Geneva, 2015.

World Trade Organization, Ninth WTO Ministerial Conference, <https://mc9.wto.org/>, 27/12/2013.

World Trade Organization, Trade facilitation, http://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm, 30/12/2013.

World Trade Report 2014, Trade and development: recent trends and the role of the WTO, World Trade Organization, 2014.

NEW TRENDS IN INTERNATIONAL TRADE

Sanja JELISAVAC TROŠIĆ, Ph.D.

Abstract: New trends in international trade are ongoing topic, which provides opportunities for a wide range of research. The trends of economic development in the world and the trends of international trade are issues repeatedly imposed as current and are expected not to lose its topicality. In this paper, special attention was paid to some important trends in international trade, such as movement in goods and services trade, trade by region, trade by countries, the increasing trend in trade of developing countries and others. Special attention is paid to the phenomena that have, and in the future is expected to have an even greater impact on international trade. This primarily refers to global value chains and monitoring by trade in value added. Any analysis of trends in international trade would be incomplete without reference to the work of the World Trade Organization and its role in maintaining international trade regime and facilitating the flow of international trade.

Key words: WTO, international trade, trade in value added (TiVA), global value chains, goods, services, the Doha Round, the package from Bali, developing countries, regional economic integration.

Biografija autora

Dr Sanja Jelisavac Trošić, naučni saradnik, radi u Institutu za međunarodnu politiku i privredu od 2001. godine. Osnovne oblasti njenog akademskog interesovanja su međunarodni ekonomski odnosi, međunarodna trgovina, regionalna ekonomska saradnja (Zapadni Balkan), intelektualna svojina, Svetska trgovinska organizacija i pristupanje Srbije Evropskoj uniji. Načelnik je Odeljenja za međunarodno pravo i ekonomiju i zamenik glavnog i odgovornog urednika časopisa *Review of International Affairs*.

Doktorat na temu „Analiza modaliteta rundi pregovora u sistemu GATT/STO“ odbranila je 2013. godine na Fakultetu za međunarodnu ekonomiju Univerziteta Megatrend u Beogradu. Na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Beogradu stekla je titulu magistra ekonomskih nauka na smeru međunarodna ekonomija, a diplomirala na smeru spoljna i unutrašnja trgovina. Završila je specijalizaciju „Visoka administracija i komparativna uprava“ (*Corso di Specializzazione in Alta Amministrazione E Comparative Governance*) Univerziteta u Bariju, Italija, i „Diplomatija i Internet“ na Diplomatskoj akademiji na Malti. Autor je monografija „Intelektualna svojina – međunarodna trgovina pravima intelektualne svojine“, „Pregovori u okviru GATT i STO“ i koautor monografije „Savremena međunarodna trgovina“. Objavila je više od 100 radova u domaćim i međunarodnim časopisima, tematskim zbornicima i zbornicima s konferencija.